

Motion till riksdagen

1989/90:U514

av Margaretha af Ugglas m.fl. (m)

Program för samarbete med Baltikum

Under det gångna året har en rad betydelsefulla händelser ägt rum i de baltiska republikerna. Nya språklagar har antagits som återger de nationella språken deras ställning som officiellt språk. Val har hållits såväl till den sovjetiska folkkongressen som till lokala organ i republikerna. Folkfronterna liksom andra fristående grupper och partibildningar har noterat betydande framgångar i dessa val. Under 1989 har ett flerpartisystem de facto vuxit fram i Baltikum. Det litauiska kommunistpartiets beslut att förklara sig självständigt i förhållande till Sovjetunionens kommunistparti är ett led i denna process. De nya partigrupperingarna och personligheterna får en möjlighet att mäta sin styrka i de val som kommer att äga rum under innevarande år.

I såväl Lettland som Estland har startats s.k. medborgarkommittéer i syfte att registrera medborgare i de egna republikerna. Mot slutet av 1989 hade i Lettland 700 000 personer registrerat sig. I Estland hade 300 000 personer registrerat sig i förberedelse inför val till en "Estnisk kongress" avsedd att hållas den 24 februari i år.

En mäktig folklig demonstration ägde rum den 23 augusti 1989 – den femtionde årsdagen av Molotov–Ribbentrop-paktens undertecknande i Moskva 1939. Uppemot 1,6 miljoner baltar bildade en levande kedja från Tallinn i norr till Vilnius i söder. Hand i hand slöt invånarna upp i en fredlig protestaktion mot sovjetstyret i Baltikum.

Ekonomisk självständighet

De baltiska republikerna har också kunnat notera vissa framgångar i sina krav på självbestämmande och oberoende. Inom ramen för perestrojkans reformpolitik röstade Sovjetunionens Högsta Sovjet för en lag som ger ekonomisk självständighet åt de baltiska republikerna. Lagen innehåller en del oklara och olösta punkter som kommer att skapa svårigheter: det gäller bl.a. budgetfrågor, bestämmanderätten över de s.k. allunionella företagen m.m. Men lagen öppnar också betydande möjligheter för de baltiska republikerna.

De får möjlighet införa egna valutor, de kan införa ett eget prissystem, de får kontroll över de egna naturtillgångarna, de får möjlighet att upprätta egna finansiella marknader.

Lagen om ekonomisk självständighet som trädde i kraft den 1 januari i år kommer bl.a. att innebära att de baltiska republikerna får nya intressanta möjligheter att upprätta direkta förbindelser med omvärlden på en rad betydelsefulla områden utan att ta omvägen via Moskva.

Mot. 1989/90
U514

Förbindelserna mellan de baltiska republikerna och Sverige

Det gångna året har inneburit en glädjande ökning av kontakterna mellan Sverige och Baltikum. Personbesöken har ökat och kommersiella kontakter är på väg att upprättas. Förbindelserna underlättas väsentligt under innevarande år då SAS upprättat en direkt flyglinje mellan Stockholm och Tallinn – eventuellt kommer också en anslutning till Riga – och då färjetrafiken kommer igång mellan Sverige och Baltikum. Av stor betydelse är den officiella närvaro Sverige nu får i Tallinn och Riga genom upprättandet av avdelningskontor till generalkonsulatet i Leningrad i dessa bada städer.

Förstärkt svensk närvaro i Baltikum

De nya möjligheter till samarbete och direkta kontakter mellan Sverige och de baltiska republikerna som nu finns och som förstärks bland annat genom lagen om ekonomisk självständighet bör på alla sätt tas till vara av Sverige och svenskt samhällsliv. Redan nu bör planeras för resursförstärkningar till avdelningskontoren i Tallinn och Riga. Dessa kontor måste få bli viktiga replipunkter för de kontakter som nu kommer att kunna tas på samhällslivets alla områden: politiska, kommersiella, tekniska och kulturella.

Sverige måste också snarast upprätta en svensk representation i Vilnius. Det är viktigt för Sverige att bejaka också litauernas frihetssträvanden och att återupprätta gamla kontakter med detta land. Sverige måste stödja den baltiska strävan till regional samhörighet.

Att återvinna historien

En viktig del av frigörelseprocessen i Öst är återvinnandet av den egna nationella identiteten och den egna nationella historien. Lögner och förfalskningar som präglat historieskrivningen under årtionden rensas nu ut. Denna process är i full gång även i Sovjetunionen som ett led i perestrojkan och glasnost.

I en tid när andra är beredda att öppet diskutera sin historia måste också Sverige vara berett att diskutera sin. En klar syn på det som varit främjar förbindelserna mellan folken för framtiden. Sverige bör därför medverka till att en gemensam kommission av historiker från Sverige och Baltikum kommer till stånd för att gå igenom och öppet redovisa fakta kring relationerna mellan Sverige och de baltiska länderna under 1930- och 1940-talen. Kommissionen bör vara fristående och bestå av experter men bör kunna finansieras under anslaget för samarbetsprogram med Baltikum.

Ett särskilt samarbetsprogram

De nära mänskliga, kulturella och historiska band, etablerade genom sekler, som binder samman svenskarna och de baltiska folken ger Sverige ett särskilt

ansvar att stödja de baltiska länderna i deras strävan efter frigörelse och politisk och ekonomisk utveckling. Sverige bör därför inom ramen för sin Östeuropapolitik upprätta ett särskilt samarbetsprogram för Baltikum.

Liksom i fråga om övriga Central- och Östeuropa är det renässansen för ett demokratiskt, pluralistiskt samhälle baserat på marknadsekonomi som måste stödjas. Det är därför naturligt att hjälpen i första hand måste förmedlas genom svenska organisationer och företag, universitet, politiska partier, folkrörelser, miljögrupper, vänorter etc. Sverige måste vara berett att dela med sig av sin kunskap och kompetens, sina företagar- och institutionella traditioner. Balter bör inbjudas för studier och praktik vid svenska universitet, organisationer och företag. Kulturutbytet mellan Baltikum och Sverige måste få ökat stöd.

Ett särskilt anslag på 100 miljoner kronor bör inrättas för att finansiera samarbetet med Baltikum.

Detta anslag bör kunna användas till:

1. Bidrag till organisationer, företag och institutioner som ordnar utbytesprogram och samarbetsprojekt med Baltikum.
2. Bidrag till konsult hjälp och projekt som syftar till att hejda miljöförstörelsen.
3. Bidrag till viss teknisk utrustning samt litteratur till baltiska universitet och högskolor.
4. Upprättande av ett stipendieprogram för studier och praktik i Sverige.
5. Bidrag till skolungdomsutbyte.
6. Bidrag till kultur- och utbildningsutbyte.

Anslaget bör liksom övrig hjälp till Östeuropa finansieras inom biståndsrammen.

Gästprofessurer i ekonomi

Omvandlingen av den centralstyrda, slutna ekonomin till en marknadsekonomi baserad på fri prissättning och privat äganderätt blir något av ett pionjärbete också i de baltiska republikerna. Sverige bör kunna bidra till den nödvändiga kunskapsuppbyggnaden bland annat genom att finansiera gästprofessurer i ekonomi vid baltiska universitet. Då samarbetet mellan universitet i Tartu och Uppsala redan är väl utbyggt bör Sverige i första hand erbjuda universitetet i Tartu en sådan gästprofessur.

Öppna nordiska samarbetsprogram

Parallellt med att de baltiska folken stärker sin egen regionala samverkan önskar de ökade kontakter med Nordiska rådet. Nordiska rådet bör svara positivt på detta intresse och bör till sina sessioner inbjuda baltiska företrädare som gäster.

Det är också angeläget att Nordiska rådet öppnar sina ungdoms- och kulturprogram för baltiskt deltagande. Nordplus bör exempelvis öppnas för baltisk ungdom.

Radiosändningar på de baltiska språken

I budgetpropositionen tillstyrks inte Sveriges Radios hemställan om införande av sändningar också på litauiska. Detta beslut måste beklagas, då Sverige därmed särbehandlar ett baltiskt land och bryter mot balternas egna strävanden efter baltisk samhörighet och baltiskt utbyte.

Anslaget till Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet för budgetåret 1990/91 bör således räknas upp med en miljon kronor i förhållande till förslaget i budgetpropositionen för att möjliggöra sändningar på litauiska samt förstärka möjligheterna till sändningar på estniska och lettiska.

Förbättrade teleföbindelser

Ett viktigt led i etablerandet av kontakter mellan Sverige och de baltiska staterna är utvecklade telefonförbindelser. Regeringen bör ta initiativ till att svenska och sovjetiska myndigheter snarast diskuterar en utbyggnad av teleföbindelserna mellan Sverige och Baltikum samt ett återupprättande av den automatiska telefontrafiken mellan Sverige och Sovjet.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen beslutar om ett Samarbetsprogram med Baltikum i enlighet med vad som i motionen anförts,

2. att riksdagen till Samarbetsprogram med Baltikum (nytt anslag under tredje huvudtiteln) för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 100 000 000 kr.,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svensk representation i Vilnius,

4. att riksdagen till Utrikesförvaltningen för budgetåret 1990/91 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 3 000 000 kr. förhöjt förslagsanslag på 1 159 255 000 kr. för att möjliggöra en förstärkt svensk närvaro i de baltiska republikerna i enlighet med vad i motionen anförts,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om medverkan till och finansiering av en fristående historiekommision,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige skall erbjuda universitetet i Tartu en gästprofessur i ekonomi inom ramen för samarbetsprogrammet med Baltikum,

7. att riksdagen begär att regeringen i Nordiska rådet hemställer att Nordplus öppnas för baltisk ungdom,

8. att riksdagen för att möjliggöra sändningar på litauiska till Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet för budgetåret 1990/91 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 1 000 000 kr. förhöjt reservationsanslag på 48 743 000 kr.,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i mo-

tionen anförts om behovet av förbättrade teleförbindelser mellan Sverige och Baltikum resp. Sverige och Sovjet.

Mot. 1989/90
U514

Stockholm den 24 januari 1990

Margaretha af Ugglas (m)

Alf Wennerfors (m)

Eva Björne (m)

Bertil Persson (m)

Inger Koch (m)

Gunnar Hökmark (m)

Nic Grönvall (m)